

МИЛАН БОКОВИЋ

**КАКО ЈЕ НАСТАЛА ПОЗНАТА ПАРТИЗАНСКА ПЕСМА
„СА ОВЧАРА И КАБЛАРА“**

Народно стваралаштво у чачанском крају је и богато и интересантно. „Песме и игре, ношња и везови, шаре на вајатима и капијама, дуборези на девојачким сандуцима и преслицама, на гуслама, штаповима, чутурама, двојницама и свиралама“, затим на грнчаријама и, најзад, на надгробним споменицима којима је песник и вуковац нашег краја Бранко В. Радичевић дао име „крајпуташа“ — све то, дакле „носи печат неисцрпног стваралачког духа, префињеног укуса, оштроумности и широкогрудости човека овог краја”.¹ О тој уметности народа у чачанском крају, о његовом фолклору, писали су наши познати етнолог и фолклористи, мада се, и те како, може наћи још много драгоценог материјала, много грађе која чека стручњаке и љубитеље народног блага да то сређују и обелодањују.

Уколико је истина да се у народној уметности огледа и живот једног краја, онда нам је јасно зашто се и песме овог краја разликују по много чему (ширини, свежини, по мотиву) од народних песама других крајева, јер у њима нема претераног севдаха, као, на пример, у Босни, нити има сложенијих ритмова, као у неким другим пределима. А људи овог краја одувек су волели песму. Она је била, као што је и сада, саставни део живота, њихов стални пратилац на раду, на моби, на жетви, на путу, на свадби, слави, посебно у борби за слободу — свуда. У ствари, живот је унесен у песму, као што је и песма уплетена у живот!

Они који изучавају песме чачанског краја кажу да су оне, у већини случајева, просте и отегнуте као што је, уосталом, дуг и пут којим је човек овог краја преваљивао од раног пролећа, откад почне превртати и обрађивати земљу, па све до позне јесени, до првог снега, до када треба обезбедити храну за зиму. Тако се и мора радити ако човек хоће да му земља буде хранитељка! Тек тада, заправо, завлада краткотрајно „примирје“ у борби с природом. Али, и у току зиме не престаје песма јер су и тада прела, села, пијанке док се пече ракија („Ој, ракијо рако, ал те волим јако“), кад се организују седељке у дугим зимским ноћима. И тај пут је, додуше, отегнут и пун борбе проткане песмом која је проста, отегнута, једноставна, али широка, топла, људска...

То традиционално, разнолико и богато народно стваралаштво народа чачанског краја наставило је свој развојни пут и устаничке 1941. године. Чачак је тада, тих бурних устаничких дана, припадао познатој „Ужичкој републици“, том бастиону слободе у поробљеној Европи. Од првих дана народне револуције, народни песник је почео да уноси у своје велико дело доста нових детаља, да пева о новим личностима и догађајима и да на тај начин, упоредо са страницама историје наше револуције, ствара и странице њене нове поезије, али нове по садржају и мотивима, по борбености и револуционарности, по новом духу и новим идејама. „Из центра народног устанка потекли су многи нови стихови. Стварали су их и певали неустрашиви борци, идући из борбе у борбу, преносили их даље и ширили заједно са славом својих победа. Певале су их и младе девојке и нејака деца, живи сведоци нечувених зверстава разбеснелог непријатеља. Могли су се чути из уста храбре мајке партизанке, исто као и од сестре, кћери или оца, који је, испративши сина са пушком у руци, остао да уз своје гусле овековечи храброст, неустрашивост и пожртвованост његову, и свих ужичких синова, бораца за правду и слободу...“²

„Као што је народноослободилачки покрет био наставак наше традиционалне борбе за слободу и народна права, тако су и партизанске песме продужење наше народне поезије.

Први подстицај за савремену партизанску песму никао је из покрета народних кола у данима свечаности, из живота логора и збегова, из ударничког ритма пољских радова, из посете рањеницима у болницама и борцима на положајима с даровима и поклонима, уз рику топова и звиждање авионских бомби. Савремена народна лирика узимала је сокове из живота колективних народних

прегнућа, из огња борбе, из величанствене народне епопеје устанка.

Борба против свирепих освајача и њихових скутоноша, осећање праведне освете за почињена недела над невиним народом, слављење вођа на челу народа и лична храброст истакнутих бораца, то су мотиви који прожимају песме никле у нашој борби и који чине животна врела народне уметности.

Ко није видео народ у збеговима и по трновитом путу његовог повлачења кроз беспутне планинске кланце и богазе, у време непријатељских офанзива, тај не може осетити, појмити и оценити дубину вере у победоносни исход његове борбе, чврстину отпорности, ведрину и оптимизам изражен у партизанским песмама. Ни глад, ни умор, ни киша, ни мраз, ни поједини неуспеси са осетним губицима нису могли бацити у очај Титове славне партизане да не певају. Уз песму се заборављало и на глад, и на умор, и на све. Док нема песме, покисли и промрзли, гладни и жедни, уморни и дремљиви, а чим се заори песма — све као руком однесе...³”

„Песма је, дакле, била нераздвојни друг партизанима на фронту, у позадини, на маршу, на одмору, навече око логорских ватри, пред напад и у самом нападу, у болници, у логорима, на губилиштима. Песма их је одушевљавала, бодрила и крпила да истрају у неравној борби...⁴”

Велики догађаји, херојски отпор нашег народа освајачима, витешки подвизи јунака, успеси и победе, надањивали су даровите људе из народа — песнике, раднике, сељаке... Ове народне песме су обично кратке и концизне, већином у двостиху. „Партизанске песме су, уопште, песме борбе и слободе, песме славе и поноса, препорода и прогреса, најмлађи и најјачи циклус наше народне поезије на коме ће се будућа поколења напајати витешким духом, жарким родољубљем и човечанским идеалима...⁵”.

„Под новим условима устанка, народне револуције и ослободилачког рата, широке народне масе сеоске сиротиње су одмах дале пуног израза својој дуго кумулисаној и концентрисаној револуционарној енергији и новом садржају нове коначне ослободилачке борбе у најстаријим својим народним уметничким облицима дијафоних двостихова, обликованих још на древним изворима родовских заједница и сачуваних на подлози разних облика патријархалних заједница, да се 1941. заоре планинама и фронтовима Србије у праскозорје улажења у слободу и благостање социјалистичких заједница. Тако су се овде друштвено-историјски, етнолошки и фолклорно, законито и типично, додирнуле крајности крајње

заосталих народних уметничких средстава и облика, и крајње напредних животних и уметничких садржаја, и остварила дубоко карактеристична уједно поступност, односно целовитост, и скоковитост развитка народног стваралаштва ужичке области. .6."

„Песма нас је одржала
њојзи хвала. . .”

Као што је и у науци истакнуто, старе народне песме су полако уступале место новим, актуелним и савременим, партизанским песмама, док су се оне старе полако предавале забораву. Али, још од давнина, како каже историја, „био је идеал старог јуначког схватања да личност постане предмет епске поезије (нема ни догађаја без учешћа личности!). То је значило спасти част и очувати име за потомство и бесмртност. .7”. Може се тврдити да је и то имало снажног утицаја да се борци у рату истичу, да постају хероји како би се опевало њихово јунаштво.

Једна од тих нових партизанских песама „рођена” је и у нашем крају и везана за име друга Тита, затим за два горостаса нашег завичаја — Овчар и Каблар, и за Ужице — град познат из устаничке 1941. године. Реч је о пазнатој и популарној партизанској песми „Са Овчара и Каблара”. Многи су се, певајући је, годинама (ево већ и деценијама!) питали ко је њен аутор. Писац ових редова настојао је да сазна праву истину о томе кад је и како је настала ова песма и ко је њен творац. У трагању за тим подацима, уверили смо се у прилично велику подељеност мишљења међу љубитељима народног мелоса. Једни су тврдили да је та песма „типична чобанска” и да је „настала на релацији Чачак—Ужице”, док су други износили мишљења да је она „спевана у редовима бораца, Друге пролетерске бригаде”. Била су подељена и мишљења и о томе да ли је она настала устаничких дана 1941. године или је, тихо и потајно, створена у оном времену кад је наш народ проводио тешке дане под немачком окупацијом.

Ни опсежна анкета⁸ међу познатим (и признатим!) музиколозима, истакнутим борцима, пасионираним скупљачима података о фолклору, као и композиторима народних песама из нашег краја, није нам у почетку помогла да се утврди прави аутор и да се, бар приближно, сазна тачно време настанка ове песме. Појединци су нам говорили да су „ову песму чули прве устаничке године у околини Чачка”, други да су је, као борци Другог (чачанског) батаљона Друге пролетерске бригаде, „левали у пролеће 1942. године прелазећи просторе од Јахорине према Зеленгори”, док су је многи чули „тек првих дана после коначног ослобођења земље”.

Трагајући, дакле, за тим ко је аутор познате партизанске песме, ко јој је дао мелодију и кад се први пут појавио отегнути глас онага ко је песму запевао, обратили смо се и Борбу Караклајићу, уреднику музичких емисија Радио-телевизије Београд.

„Ја сам прикупио мноштво песама и за многе сазнао порекло. У Зборнику радова Етнографског института, који је поводом 40. годишњице Савеза комуниста Југославије издала Српска академија наука у Београду, објављена је и моја студија о српским револуционарним песмама. Касније је штампана и књига са триста партизанских песама. Али, ипак, ја не знам ни кад је ни како је настала песма „Са Овчара и Каблара“, нити знам ко је њен аутор. Можда би се нешто више могло сазнати од бораца Прве или Друге пролетерске бригаде у којима је било доста Чачана и Ужичана пошто песма повезује ова два града. . .“

Митрован Живковић, потпуковник у пензији и борац Друге пролетерске бригаде, причао нам је: „Добро се сећам да сам ту песму први пут чуо у пролеће 1942. године међу борцима Другог батаљона Друге пролетерске бригаде. Било је то онда кад је наша колона ишла испод Јахорине према Зеленгори. Тада сам је први пут чуо од Добросав Павића, који је родом из села Катрге.⁹ После су ту песму, за време рата, певали сви борци. Мени је остао упечатљив и један догађај из тих ратних дана везан баш за ту песму. Десило се то јануара 1943. године кад смо се враћали из Далмације и спуштали према Босанском Грахову. Уморни, после борби, газили смо снег по пичи, кошави и заиста великом невремену. Били смо гладни, прозебли. . . Цела колона Друге пролетерске бригаде ишла је ногу пред ногу и — ћутала! На једном камену, недалеко од пртине на којој су челни усезали траг, угледали смо комесара наше бригаде Алексу Дејовића. Кад је поред њега наишао наш Други батаљон, Дејовић је рекао:

„Шта је Гребихи (тако зову Чачане), зашто и ви ћутите? Зар сте и ви покисли те се не чује песма? . . .“

Само што је комесар изговорио тај мали прекор, Добросав Павић је снажно запевао партизанску песму „Са Овчара и Каблара“. Њему се одмах придружују Мића Милошевић, Раде Станковић, а затим се песма разлегла низ целу колону. Певао је и наш комесар Алекса Дејовић, — певала је цела Друга пролетерска. . .“

Своје мишљење о овој песми рекао нам је и Милован Јанићијевић, мајор ЈНА и послератни народни посланик. „Нисам чуо да је неко ту песму певао 1941. године, нити приликом повлачења

наших јединица за Санџак и Босну. Први пут сам је чуо 1943. године од Мића Милошевића, који је родом из Прислонице и са мношвом је био у Другој пролетерској бригади. Мића је имао чист и звонак глас — као девојка! Често нам је певао и ону песму „Ој Мораво, моје село равно“, али је песму „Са Овчара и Каблара“ певао у централној Босни. Кад нам је нестало Миће у једном жестоком окршају¹⁰, колико нам је било жао што смо изгубили храброг борца и доброг друга, још толико нам је било жалије ко ће нам певати нашу омиљену партизанску песму „Са Овчара и Каблара. . . .“

Један од преживелих бораца Одред „др Драгиша Мишовић“ Гвозден — Гоца Трипковић, који се за време рата налазио у овом крају непрекидно с оружјем у рукама, причао нам је: „Сећам се као кроз сан да сам ту песму чуо 1943. године у нашем крају, у околини Чачка, али у другој верзији. Верујем да су је испевали чобани код оваца или негде на прелу. А што је певана у јединицама које су одступиле, мислим да су песму из нашег краја пренели курири који су одлазили из позадине. . . .“

Трагање није било незанимљиво, па смо га настављали. Разговарали смо са стручњацима у Народном музеју и Историјском архиву у Чачку, затим у истоименим институцијама у Титовом Ужицу, па у Музичкој школи у Чачку и чули мишљења¹¹ људи разних професија. Неки од њих су нас упућивали на тадашњег хороваћу „Абрашевића“ Драгољуба Јовашевића, пасионираног сакупљача података о фолклору у западној Србији. „Тврдим да је та песма настала у овом крају, на релацији Чачак — Ужице, 1941. године. У то сам се уверио кад сам скупљао податке за малу студију о фолклору у западној Србији. По својој мелодији, песма „Са Овчара и Каблара“ је оригинална и типична чобанска песма. Испевали су је, по мом убеђењу, чобани или чобанице, чувајући стоку, предући или плетући. . . . Време чобана је дугачко, често досадно, па су им и мисли одлутале за милим и драгим који су одступили с партизанима. У том маштању чобани кажу:

„Друже Тито бела лица,
кад ћеш доћи до Ужица,
кад ћеш доћи у Ужице
и довести јединице“.

. . . . Ја сам ову песму први пут чуо 1945. године на једном фестивалу сеоских културних група у Ужицу. Певале су је сестре Кутлашић, из села Мачкета на Златибору. Октобра 1945. године, приликом прве прославе годишњице ослобођења Београда, Радио — Бео-

оград је организовао фестивал изворног, сељачког фолклора. Тада сам у Београд одвео групу сељака из Мачката и том приликом први пут се кроз етер чула ова песма, коју су, по певању ових сељака, почели да бележе многи музичари, а међу њима први је записао Миодраг Васиљевић, познати фолклориста и музиколог. . . .”¹²

И тако, колико музичара и бораца — толико и мишљења о овој песми. Што су мишљења била различита, донекле је и разумљиво јер је доста времена протекло од рата, а још више од почетка устанка! Међутим, ако су у том погледу различита мишљења, у једном су се сви слагали: песма је била убојито оружје у рату, готово исто онако као и пушка и бомба. Она није напуштала борце ни онда кад је пушка издала. Певана је уочи борбе и после успеха, пре и после окршаја, на маршевима, на фронту око опседнутог непријатеља, дакле и онда кад је међу борцима владала радост и када је срце могло да пуца од туге.

Борци су, заједно са народом, кроз песму казивали свој бол, своју радост и своје наде. Песма је била саставни део сваког марша и сваког јуриша. Она их је покретала напред и у најтежим ситуацијама, она је међу њима развијала и ковала другарство и није била само пратилац, већ и саставни део борбе народа. Партизани су с песмом улазили у село и тако остваривали свој први контакт с народом. . .

Тако су нам причали борци и о овој песми. Али, те лепе мисли и реченице нису нам много помагале да сазнамо оно што нам је циљ. Прегледали смо, затим, велику белу књигу¹³ да бисмо пронашли било какав податак о овој партизанској песми. Међутим, сем њеног целог текста на 508. страни, ништа друго нисмо могли пронаћи.

Кад је јавност била шире обавештена да трагамо за аутором ове партизанске песме, добили смо писмо од пољопривредног техничара Радована Пантелића. Он нас је замолио да пођемо с њим у село Дучаловиће и да разговарамо са човеком који је написао те стихове.

„Био сам болестан кад сте писали о непознатом аутору познате партизанске песме „Са Овчара и Каблара“, иначе бих дошао у Чачак да вам документујем да сам је ја свевао и компоновао” — биле су прве речи Момира Пантелића, тада шездесет петогодишњака.¹⁴

У дужем разговору са Момиром Пантелићем, сазнали смо многе занимљиве појединости из његовог живота. Оне су интересантне да би се, бар приближно, сазнало о каквом се човеку ради. Ево, шта он каже, мада своју биографију сматра „тако бурном да би била занимљива и за нашег нобеловца Иву Андрића“.

„Основну школу сам завршио у Марковици и, као одличан ђак, замењивао учитеља кад је отишао на вежбу. Три разреда гимназије учио сам у Нишу слушајући свог стрица код кога сам и становао. Школовање сам напустио 1912. године због рата. Пет пута сам, за време Шваба, протериван из свог места због схватања да треба заштити народ од пљачки и мучења. И увек ме је, некако, срећа служила да се жив вратим. Добро сам прошао и у другом светском рату јер сам остао жив и сачувао образ. После ослобођења, био сам као мајстор зидар на многим радним акцијама: у Железнику, у Новом Београду, затим на изградњи моста у Овчар-Бањи, амбуланте и задружног дома у Марковици. . .”

Као школован човек, што је била реткост за село почетком друге деценије овог века, Момир Пантелић није се раздвајао од књиге ни тада кад се определио да живи у селу. Иако је радио и живео на обронцима Овчара, он је читао дела Максима Горког, Толстоја, Пушкина . . . Његошев „Горски вијенац” је знао напамет. Био је, кажу, добар познавалац историје, географије, математике . . . Својевремено леп човек, школован и веома добар, Пантелић је посебно био омиљен и као добар певач. Сви су га волели. Кад се оженио, добио је три сина и четири кћерке. Желео је да их школује и жеља му се остварила: од седморо деце — четворо су интелектуалци! Сви на разним странама, а чика Мошо сам, у својој кући, у засеоку „Блаћаници”, остао да живи донкихотским животом.

Кад му рекосмо, у шали, да смо сазнали доста биографских података и да је време да разговарамо мало о песми, чика Мошо се извини, па настави: „Прву песму сам испевао 1916. године о Рудинама, месту које се налази на тремећи села Лучана, Дљина и Дучаловића. Ту су се годинама искупљали момци и девојке, чували стоку и певали песме и играли кола. И ја сам тамо одлазио и написао песму чији први стихови гласе:

„Мила мајко, рано пробуди ме,
да ја идем сутра на Рудине”.

Потом су се низале песме једна за другом — читава гомила стихова. Мошо је сам давао и мелодију, односно „кајду” — како каже. То су обично чобанске песме које су, великом брзином, прелазиле границе села, општина и срезова, да би налазиле своје обожаваоце најчешће међу чобанима.

Таква једна песма настала је првог дана октобра 1941. године. Забележени су њени стихови на данашњем Тргу устанка, у центру Чачка, онда када су партизанске јединице први пут ослободиле овај

град и натерале немачке окупаторе да одступе према Краљеву. Ево како о томе прича Момир — Мошо Паптелић:

„Свега се сећам као да је било јуче. У Драгачеву је извршена мобилизација те, 1941. године, кад смо сви позвани на Локву, на планини Јелици. Тамо нам је речено да идемо ка Чачку и да је свеједно—ко хоће да иде у четнике или у партизане. Кренули смо ка Караули, а затим сишли до Лупњаче. У Чачку су већ вођене борбе, јер је Милеико Никшић с Љубићанима надирао преко Мораве. Ја сам замолио свога командира Будимира Чакаревића, учитеља из Марковице, да из Лупњаче одем у Чачак, да бих видео да ли ми је жива кћерка Станојка која је становала у граду. Чакаревић ми је написао објаву и пустио ме. Немци су већ били оступили. У граду сам сретао групе партизана, лепо обучене и добро наоружане. Видео сам и Милојицу Паптелића (сада генерал потпуковника ЈНА), кога сам много волео зато што је био одличан ђак и врло леп младић. Кад сам у стану нашао своју кћерку живу и здраву, кренуо сам, из чисте радозналости, у центар Чачка. Ту сам, на данашњем Тргу устанка, доживео

град и натерале немачке окупаторе да одступе према Краљеву. Ево како о томе прича Момир — Мошо Пантелић:

„Свега се сећам као да је било јуче. У Драгачеву је извршена мобилизација те, 1941. године, кад смо сви позвани на Локву, на планини Јелици. Тамо нам је речено да идемо ка Чачку и да је свеједно—ко хоће да иде у четнике или у партизане. Кренули смо ка Караули, а затим сишли до Лупњаче. У Чачку су већ вођене борбе, јер је Милеико Никшић с Љубићанима надирао преко Мораве. Ја сам замолио свога командира Будимира Чакаревића, учитеља из Марковице, да из Лупњаче одем у Чачак, да бих видео да ли ми је жива кћерка Станојка која је становала у граду. Чакаревић ми је написао објаву и пустио ме. Немци су већ били оступили. У граду сам сретао групе партизана, лепо обучене и добро наоружане. Видео сам и Милојицу Пантелића (сада генерал потпуковника ЈНА), кога сам много волео зато што је био одличан ђак и врло леп младић. Кад сам у стану нашао своју кћерку живу и здраву, кренуо сам, из чисте радозналости, у центар Чачка. Ту сам, на данашњем Тргу устанка, доживео

необичан призор: гледао сам својим очима како догорева велика табла на којој је, све доле, стајао немачки знак V (Викторија — победа). Ускликнуо сам радосно и рекао гласно да се историја понавља, мислећи, притом, како је Танаско Рајић тукао и секао Турке у боју на Љубићу, а партизани Немце у Чачку. И док су партизани чаркали ватру да се немачки знак победе претвори у пепео, ја сам седећи писао песму која ми је тог тренутка, као и раније, била душевна храна. Јер, оно што је за Његоша био Ловћен (често сам тако мислио у себи!), за мене је био Овчар. Покушах да у песми повежем и Каблар, али ми кроз главу прође мисао да сам га увек раније мрзео због Михаила Чвркића, који је био председник општине (иначе је то рођени брат Војка Чвркића, министра у старој Југославији). Починчао сам да пишем, цртао, писао, опет цртао и опет писао. Имао сам инспирацију, али сам зажелео да напишем добре стихове. На крају сам, ипак, повезао Овчар и Каблар, Љубић и Ужице. Ево тих, првобитно написаних, стихова:

**„СА ОВЧАРА И КАБЛАРА
ЧОБАНИЦА ПРОГОВАРА:
ДА САМ ПТИЦА ИЛ' ГОЛУБИЋ,
ДА ОДЛЕТИМ ДО НА ЉУБИЋ,
ДА ЈА ВИДИМ МОГА МИЛА
КАКО С ВОЈСКОМ ПАРАДИРА;
ДА САМ ТИЦА ГОЛУБИЦА,
ДА ОДЛЕТИМ ДО УЖИЦА
ДА ЈА ВИДИМ МОГ ДРАГАНА,
ЈЕ Л' ДОПАО ТЕШКИХ РАНА. . .”**

Кад сам у песми споменуо Мила, мислио сам на Милојицу Пантелића и на његову сестру Љубинку која је тада чувала овце на Овчару. Неколико дана касније ја сам ту песму показивао многим друговима, па је чак и певао са Радојком Мандићем и Боривојем Пантелићем¹⁵ из Дучаловића. Било је то у селу Дракчићима, кад смо водили заједничке борбе против Немаца у окупираном Краљеву. Као аутор ове песме, говорим вам искрено, тада нисам ни чуо за друга Тита да бих га спомињао у песми. То је моја, прва варијанта ове песме, а после је, за време рата и после њега, она у народу свакако дотеривана и допуњавана да би била како се данас пева.

Да је она дотеривана и допуњавана, односно да је имала свој еволутивни пут, тврдио нам је књижевник и песник нашег краја Бранко В. Радичевић. Наиме, он каже да је песма „Са Овчара и Каблара” „рам-песма”¹⁶ у коју су временом убациване речи имена и

места све док није постала онаква каква је. Са тим мишљењем се слажу и двојица просветних радника и фолклориста Драгачева¹⁷ који су прикупили драгоцене изворне податке о фолклору у овом крају. Они кажу да је сигурно ова песма настала на подручју Драгачева, да је прве њене стихове написао неки „дјевун“ (стари израз за народног песника и певача), што се види из речи које се веома често, као по неком правилу, употребљавају и у којима је карактеристична употреба деминутива („голублић“ — „тица“), затим речи које се изговарају из миља (милоште) као што су „миле“, „драги“ „драган“... Они су, у прилог Радичевићевом тврђењу да је то „рам-песма“, забележили и извесне податке за ову песму, за време рата, певали и неки четници у овом крају:

**„Са Овчара и Каблара
лепа Мара проговара;
нема борбе, нема рата
без Раковић—команданта...“¹⁸**

Ево, уосталом, како изгледа коначан, данашњи текст ове партизанске песме:

„Са Овчара и Каблара
чобаница проговара:
друже Тито бела лица,
кад ћеш доћи до Ужица,
Кад ћеш доћи у Ужице
и довести јединице?
Друже Тито, прими наске
у редове партизанске“.

Да би нас уверио у то да стално пише, Момир Пантелић нам је показивао и неке друге песме:

„Покрај пута врба расцветана,
под њом седи цура расплакана,
она седи покрај једног гроба,
и драгана оплакује свога:
Устај, драги, сунце на заранку,
да ти видиш твоју партизанку,
како плаче и за тобом цвили,
устај, драги, мој драгане мили...“

Слушали смо, потом, и песму „Школо“¹⁹ која је рецитована

после ослобођења. Заслужују пажњу и стихови једне друге песме коју је саставио овај песмопојац под насловом „Писмо оцу у заробљеништво.“²⁰

„Ево теби писмо пишем,
драги оче из Србије.
Код нас Немца више нема,
робовање више није.
Од Краљева преко Чачка,
па на нашу Овчар-Бању,
пролазише, драги оче,
пролазише ноћу, дању.
Наши веле да ће Немце,
нагнати их све на Дрину,
можда ћеш их једног дана,
видет', оче, у Берлину. . .”

Далеско би нас одвело да још цитирамо стихове овог народног песника. Желели смо, после разговора с њим, да сазнамо шта о партизанској песми „Са Овчара и Каблара“ каже и Милојица Пантелић,²¹ с обзиром да га Момир Пантелић спомиње:

„Смаграм да је песма настала 1941.-1944.године у околини Чачка јер се везује за Овчар и Каблар, мада ја нисам чуо да је тада певана. Не сећам се да сам је чуо ни за време рата у Другој пролетерској бригади с обзиром да сам, после битке на Сутјесци 1943. године, где сам рањен, прешао у другу јединицу. Ипак, ја маслим да је народ творац ове песме . . .”

Драгачевски песник Момир Пантелић је свима причао да је он написао првобитне стихове ове партизанске песме. То причају и многи мештани из Дучаловића, Марковице и ширег Драгачева. Неки су га видели како плаче од узбуђења кад је одржан први Сабор сеоских трубача у Гучи и кад је за химну Сабора узета партизанска песма „Са Овчара и Каблара“.

Стари Момир Пантелић се разболео. Кад је осетио да му се приближила смрт, захтевао је да му посмртне остатке прати оркестар Прве трубе Драгачева и да му се на гробу одсвира његова песма „Са Овчара и Каблара“. Умро је 27. маја 1963. године, у три часа ујутро, а сахрањен 1. јуна на гробљу у селу Дучаловићима.

„Док смо га носили нас тројица његових синова и четврти

унук, сва четворица интелектуалци и комунисти, оркестар прве трубе Драгачева, са Десимиром Перишићем на челу, свирао је Леђинов посмртни марш. Над раком сам се, у име његово седморо деце и тринаесторо унучади, као и остале родбине, опростио ја завршавајући говор овим речима: „Нека и наш последњи опроштај с тобом, драги родитељу, буде с песмом коју си испевао у тешким и славним данима 1941. године. Свираће је, над твојим гробом, оркестар прве трубе нашег поноситог Драгачева“. И док је ковчег са његовим посмртним остацима спуштан у гроб, брдима и долинама Драгачева су одјекивали звуци трубача који су свирали партизанску песму „Са Овчара и Каблара...“²²

Ова популарна песма није само химна Драгачевског сабора сеоских трубача Србије, већ и читаве Западно-моравске долине, односно „партизанска рапсодија српског народа“. Звуци њене песме одјекују сваког дана и на таласима Радио-Чачка, јер се њима најављује програм.

На основу бројних мишљења и писања недељних и дневних листова,²³ може се извести закључак да је ову песму, ипак, написао Момир Пантелић, школовани сељак из Дучаловића. Песму су, потом, певали многи, дотеривали је и уобличавали, да би на крају била онаква каква је данас.

НАПОМЕНЕ

1. Драгољуб Јовашевић: „О народном музичком стваралаштву у чачанском крају“, часопис „Музика и школа“, гласило музичких педагога Загреба, година IX број 1/1964.

2. Лепосава Жунић: „Песме Ужичког партизанског одреда“, часопис „Промузика“ број 7-8 /1965. Београд.

3. Саво Ј. Оровић: „Народне песме у ослободилачком рату и револуцији“, „Рад VIII конгреса Савеза фолклориста Југославије“ Титово Ужице 1961. године.

4. Саво Ј. Оровић: исто, у овом кореферату С. Оровића објављена је заједно са осталим партизанским песмама, али без коментара, и песма „Са Овчара и Каблара“.

5. Саво Ј. Оровић: исто

6. Др Душан Недељковић: „Развитак Ужичког народног стваралаштва“, „Рад VIII конгреса Савеза фолклориста Југославије“, Титово Ужице 1961. године.

7. Т. П. Вукановић: „Српске народне партизанске песме“, Врање 1966. године.

8. „Чачански глас“ број 1. од 1. јануара 1962. године.

9. Добросав Павић је погинуо у пролеће 1943. године на Пидришу, код

Прозора, као борац и руководилац хора у Првој чети Другог батаљона Друге пролетерске бригаде.

10. Мића Милошевић је погинуо 4. децембра 1943. године на Лиму, код Пријепоља.

11. Аутор ових редова има код себе десетак написаних и потписаних изјава о овој теми.

12. Драгољуб Јовашевић: „Песме народноослободилачке борбе“, часопис „Музика и школа“ број 2/1963, гласило музичких педагога Хрватске.

13. Зборник радова Етнографског института, Српска академија наука поводом 40. годишњице СКЈ.

14. „Написао сам песму на дан ослобођења Чачка“, „Чачански глас“ број 46 од 29. новембра 1962. године.

15. Боривоје Пантелић, из Чачка, потписао нам је изјаву у којој то поврђује.

16. Изјава Бранка В. Радичевића, књижевника из Београда.

17. Из рукописне збирке двојице просветних радника Драгачева, Радована М. Маринковића и Николе Стојића.

18. Предраг Раковић, командант Другог равногорског четничког корпуса, погинуо 25. децембра 1944. године у селу Миоковцима.

19. Ову песму је „декламовао“ његов син Љубомир Пантелић.

20. Рецитовао као бака 1945. године Милосав Пантелић.

21. Изјава генерал-потпуковника ЈНА Милојице Пантелића дата аутору ових редова.

22. Писмена изјава Момировог сина Милана Пантелића.

23. Градимир Петровић: „Драгачевска химна-велика тајна“, „Политика експрес“ од 30. августа 1969. године и Ранко Тодоровић: „Композитор, сељак из Дучаловића“, „Вечерње новости“ од 31. августа 1969. године

L'ORIGINE DU CHANT DES PARTISANS CONNU «DE OVČAR ET KABLAR»

Voici plus de dix ans qu'on recherchait l'auteur du chant connu des partisans «De Ovčar et Kablar». Il a été très difficile d'arriver à la vérité, notamment où, quand et comment a été né ce chant, qui est l'auteur du texte et qui son compositeur. De nombreux entretiens avec les amateurs du chant populaire: musiciens, compositeurs et poètes et avec des combattants de la guerre de libération ont abouti à deux affirmations — il y en avait qui disaient qu'il s'agit d'un «authentique chant de berger», tandis que d'autres affirmaient que le chant est né dans les rangs des combattants de la Deuxième brigade des prolétaires. La chanson a rapidement, surtout après le 20 octobre 1945 — premier anniversaire de la libération de la capitale odate à laquelle elle a été diffusée par la Radio-Belgrade, gagné son public. Elle est devenu l'hymne du Concile de Dragačevo réunissant les trompettistes paysans de Serbie, réunion qui est une manifestation touristique intéressante dans cette région.

A l'époque de la recherche de l'auteur de ce chant populaire parmi les partisans, Momir Pantelić, paysan cultivé et poète de Dučalović à Ovčar a déclaré avoir écrit ces vers le 1-er octobre 1941 à l'occasion de la libération de Čačak par les partisans. Il a chanté ensuite cette chanson avec ses camarades, qui le confirment d'ailleurs. Ce premier texte ne mentionne pas le nom du camarade Tito, car la chanson a eu sa voie d'évolution. Etant donné ce qui précède on peut affirmer que Momir Pantelić est l'auteur des premiers vers de la chanson «De Ovčar et Kablar» aujourd'hui si populaire.

Milan Đoković